

NEFORMALUS GAMTAMOKSLINIO UGDYMO PLĖTRA TAIKANT ANGLIJOS KARALIŠKOSIOS GYVŪNŲ GLOBOS DRAUGIJOS PATIRTĮ

Violeta Lazarevičienė

Lietuvos zoologijos sodas

Aušra Rašytinienė

Kauno „Vėtrungės“ pradinė mokykla

Santrauka

Straipsnyje pristatomas gyvūnų gerovės ugdymo vadovas „Žmogus ir gyvūnai“, parengtas Lietuvos gyvūnų globos draugijos (LGGD). Leidinys skiriamas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams ir neformalaus ugdymo pedagogams. Vadovas sudarytas iš bendrosios dalies ir programos, metodinės medžiagos mokytojams, integruotų pamokų bei praktinių užduočių pavyzdžių. Užduotys lengvai pritaikomos, jas kiek supaprastinant ar praplečiant. Straipsnyje atskleidžiamos ekologinio švietimo ir švietimo apie gyvūnų gerovę sąsajos, pastarojo santykis su Bendrosiomis ugdymo programomis. Leidinio medžiagą galima integruoti į daugelio mokomųjų dalykų turinį. Straipsnyje pateikiama integruotų pamokų ir praktinių užduočių lentelė, dviejų užsiėmimų pavyzdžiai.

Raktiniai žodžiai: *gyvūnų gerovė, ekologinis švietimas, integracija, neformalus ugdymas.*

Įvadas

Dauguma šiuolaikinių vaikų auga akmeninėse miestų džiunglėse. Plačias pievas, ošiančius miškus, čiurlenančius upelius atstoja ištrypti, pilni automobilių kiemai, tampantys vaikų tėviške ir visam gyvenimui išliekantys jų atmintyje (Stankevičienė ir Rašytinienė, 2002). Dėl to labiausiai nukenčia vidinis besiformuojančio žmogaus pasaulis – vaizduotė ir jausmai. Jaunas žmogus atitolsta nuo gyvosios gamtos, nesuvokia netinkamo savo elgesio pasekmių, tampa abejingas gyvai būtybei.

Vokiečių filosofas I. Kantas yra pasakęs: „*Tam, kad neužsloptų žmogiškieji jausmai, žmogui reikia būti maloningam gyvūnams, nes žiaurus elgesys su gyvuliais gimdo bejausmiškumą ir žmonių santykiuose. Mes galime įvertinti žmogaus širdį pagal jo elgesį su gyvuliais*“.

Mokyklose būtina kuo plačiau ir išsamiau kalbėti apie gyvūnų gerovę, nes tai padeda ugdyti jauno žmogaus vidinį pasaulį, ugdo pagarbą visoms gyvybės formoms, atjautą gyvūnams, neabejotinai užkerta kelią žiaurumui.

Straipsnio tikslas – pristatyti gyvūnų gerovės ugdymo vadovą „ŽMOGUS IR GYVŪNAI“, parengtą Lietuvos gyvūnų globos draugijos (LGGD), asocijuotos Anglijos Karališkosios gyvūnų globos draugijos (RSPCA) ir asocijuotos Pasaulinės gyvūnų globos draugijos (WSPA) narės iniciatyva, RSPCA lėšomis, panaudojant ir papildant jų medžiaga.

Gyvūnų gerovės ugdymo vadovas „ŽMOGUS IR GYVŪNAI“ skiriamas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams ir neformalaus ugdymo vadovams, neabejingiems gyvūnų gerovei ir globai. Jis sudarytas iš bendrosios dalies ir programos, metodinės medžiagos mokytojams, integruotų pamokų bei praktinių užduočių pavyzdžių. Mokytojai gali savo nuožiūra interpretuoti pateiktą medžiagą, pritaikydami pagal ugdytinių amžių, socialines sąlygas, mokyklos materialinę bazę bei kitus veiksnius. Užsiėmimuose nurodytas moksleivių amžius yra tik orientacinis, užduotys lengvai pritaikomos jas kiek supaprastinant ar praplečiant (Žmogus ir gyvūnai, 2003).

Vaiko humanistinių nuostatų ugdymas, plečiant supratimą apie gyvūnus ir jų gerovę, turėtų būti kiekvieno jauno žmogaus išsilavinimo dalis, **siekiant šių uždavinių:**

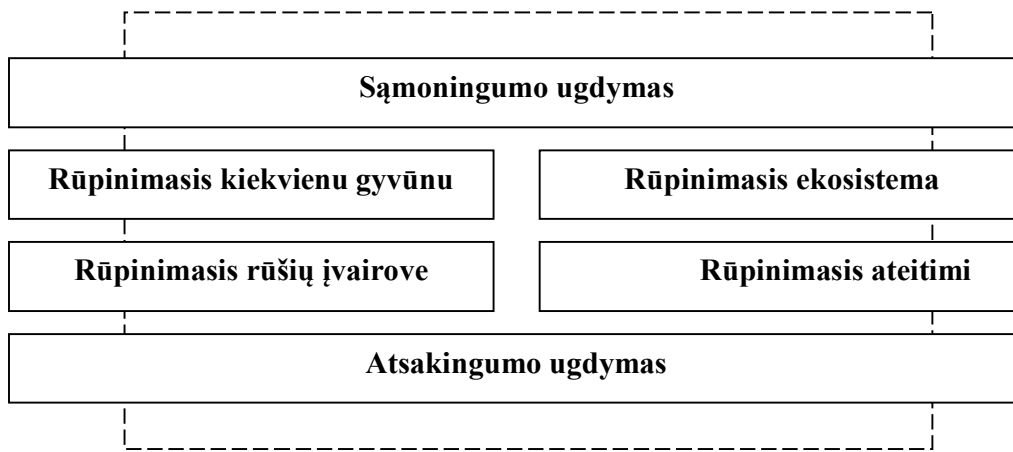
- Humaniško elgesio su gyvūnais propagavimas.
- Atjautos gyvūnams ugdymas.
- Prievartos ir žiaurumo gyvūnų atžvilgiu prevencija.

- Teisingo požiūrio į gyvūnų poreikius formavimas.
- Atsakomybės už savo ir kitų žmonių elgesį su gyvūnais ugdymas.
- Pagarbos supančiai aplinkai ugdymas.

Kaip teigia profesorius K.V.Trainys (1993), švietimas apie gyvūnų gerovę stiprina vaikų turimą supančios aplinkos pajautimą ir pagarbą jai, ugdo supratimą apie gyvybės vertę, išryškina moralines vertybes.

Gyvūnų gerovė – ekologinio švietimo dalis. Ekologinis švietimas – tai žmonių sąmonės, požiūrių ir vertybių formavimas, siekiant išsaugoti natūralią aplinką. Ekologinis švietimas yra įtrauktas į mokymo programas, bet švietimas apie gyvūnų gerovę nėra išskirtas kaip atskiras objektas. Todėl būtina išsiaiškinti, kaip ekologinis švietimas siejasi su švietimu apie gyvūnų gerovę; aptarti ekologinius klausimus, kurie tiesiogiai veikia gyvūnų gerovę; susieti šiuos klausimus su Bendrosiomis ugdymo programomis ir mokyklos poreikiais.

Švietimas apie gyvūnų gerovę – tai žmonių sąmonės formavimas, atsižvelgiant į gyvūnų poreikius, vystant atsakingą požiūrį į gyvūnus, skatinant pagarbą gyvybei. *Ekologinis švietimas ir švietimas apie gyvūnų gerovę turi daug sąlyčio taškų* (1 pav.):

1 pav. Ekologinio ugdymo ir švietimo apie gyvūnų gerovę sąlyčio taškai

Švietimas apie gyvūnų gerovę gali sukelti susižavėjimą bei pagarbą gyvūnams ir pasauliui, kuriame mes gyvename. Tai gali būti pasiekta:

- Tyrinėjant gyvenamas vietas.
- Nustatant gyvūnų poreikius.
- Ugdant rūpestingą požiūrį į gyvūnus, stebint juos gyvenamosiose vietose.
- Kuriant rūpinimosi gyvūnais ir aplinka projektus.

Gyvūnų gerovės temas verta įtraukti į ekologinį švietimą, nes tai:

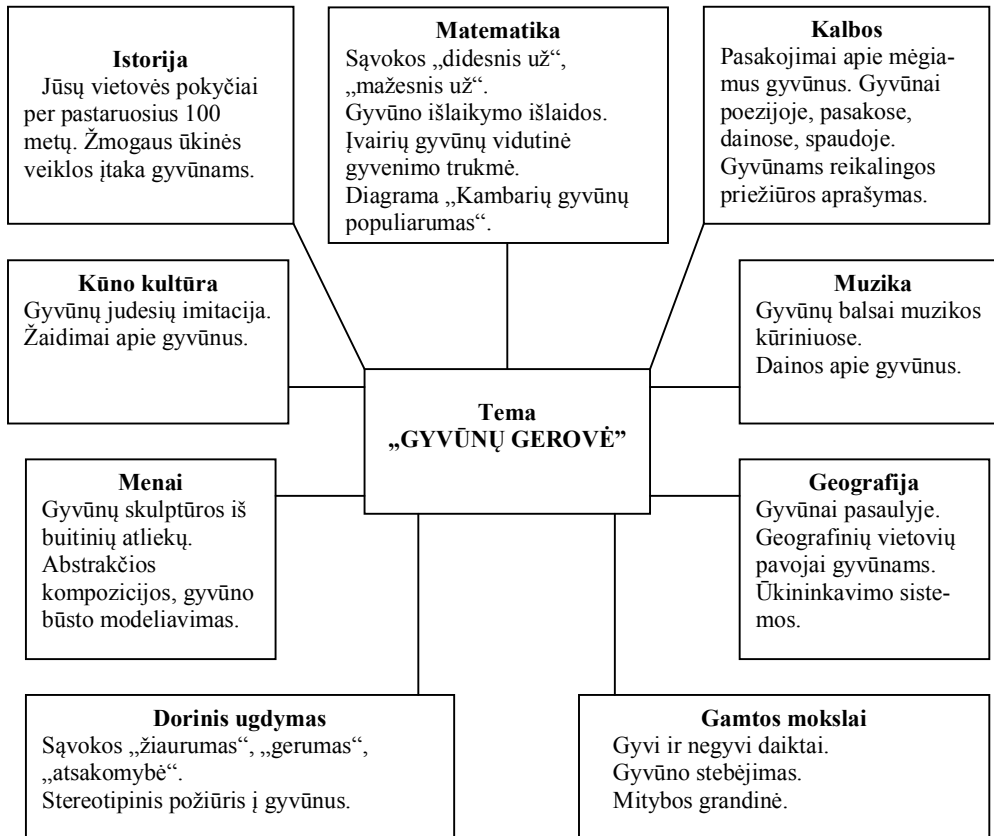
• Skatina gerumą ir atsakomybės jausmą gyvūnams ir aplinkai.
 • Duoda galimybę mokytojams ir mokiniams aktyviai gerinti gyvūnų gyvenimo sąlygas.

- Formuoja teigiamą visos mokyklos ir visuomenės požiūrį.
- Suteikia galimybę mokiniams išmokti rūpintis gyvūnais.
- Sudaro sąlygas aktyviai veiklai visuose mokyklos programų etapuose.
- Skatina švietimo moralumą ir vertybių išsaugojimą.
- Pagerina mokyklos aplinką.

Rekomenduojami klausimai ir temos:

• Tarptautinė prekyba	• Ūkininkavimas
• Gyvenamųjų vietų naikinimas	• Taršos poveikis aplinkai ir gyvūnams
• Maisto gamyba	• Produktai, nekeliantys pavojaus aplinkai
• Atliekų pašalinimas	• Laukinių gyvūnų kontrolė
• Transportavimas	• Gamta ir jos psichologinis poveikis

Programos medžiagą galima integruoti į įvairių dalykų pamokas: kalbų, dailės, muzikos, gamtos mokslų, matematikos, kūno kultūros, ekologijos (2 pav.).

2 pav. Temos „Gyvūnų gerovė“ integravimas į mokomuosius dalykus

Pateiktame paveiksle matome ryšį su kitomis programomis, kurios padeda ugdyti mokinių sampratą apie gyvūnų gerovę.

Neformalus ekologinis ugdymas. Ugdant mokinių ekologinę kultūrą, brandinant aktyvų domėjimąsi gamtos pasauliu, gilinant tiesiogiai stebimos aplinkos pažinimą, skiepijant pagarbą gyvybei ir atsakomybę už ją, derėtų prisiminti šiuos **ekologinės veiklos principus:**

- džiaugiuosi pasauliu ir gyvenimu;
- stengiuosi pažinti save ir mane supančią aplinką;
- stengiuosi pažinti Žemę ir jos gamtos bioįvairovę;
- gamtinėje aplinkoje mokausi pajusti žmogaus ir gamtos grožį;

- gyvąją gamtą myliu ir elgiuosi joje labai kultūringai;
- niekada nežūdu, kas gyva;
- netuščiažodžiauju apie gamtos apsaugą – pats imuosi darbo;
- nesinaudoju gamtos turtais be labai svarbaus reikalo;
- gyvajai aplinkai nusikaltusį perspėju vietoje;
- nedarau gamtai to, ko pats nenoriu, kad kiti man darytų;
- suprantu, jog sergančioje gamtoje negaliu išlikti sveikas aš pats;
- pagal galimybes gamtoje atlieku ekologinius ir fenologinius stebėjimus;
- kiekvieną vakarą apmąstau ir įvertinu savo gerus darbus mokykloje ir gamtoje;
- planuoju savo ekologinę veiklą ateičiai.

Šiame straipsnyje detaliau apžvelgsime praktinį gyvūnų gerovės vadovo pritaikymą formaliame ir neformaliame mokinių ugdyme. Tokie užsiėmimai vyksta Kauno „Vėtrungės“ pradinėje mokykloje bendradarbiaujant su Lietuvos zoologijos sodu, Lietuvos gyvūnų globos draugija.

Išvyka į Smulkių laukinių gyvūnų reabilitacijos centrą. Pateikiame keturių pažintinių-mokomųjų užsiėmimų pavyzdžius. *Amžius:* pradinės klasės. *Trukmė:* 4 užsiėmimai. *Tikslai:* supažindinti mokinius su gyvūnų reabilitacija ir veterinarinių klinikų veikla. *Užduotys:*

I. Prieš išvykstant į Smulkių laukinių gyvūnų reabilitacijos centrą arba Veterinarinę gyvūnų kliniką reikia išsiaiškinti, ką moksleiviai žino apie šias įstaigas:

- Ar žinote, kur (mieste, rajone) yra Smulkių laukinių gyvūnų reabilitacijos centras, veterinarinė klinika?
- Kas įkūrė įstaigą? Kas joje dirba?
- Kas yra šių įstaigų pacientai?
- Kokiems gyvūnams dažniausia suteikiama pagalba?

Siūloma perskaityti tekstą apie Smulkių laukinių gyvūnų reabilitacijos centro veiklą. Grupėms išdalijamas V. Skučaitės straipsnis „Laukinių nelaimėlių prieglobstis“ („Kauno diena“, 2003 m. sausio 27 d., „Inamis“). Moksleiviai, skaitydami tekstą, parašėse pasižymi sutartinius ženklus: nauja – !, girdėta – ... , neaišku – ?, norėčiau sužinoti daugiau – x. Kiekvienos grupelės atstovas išsako savo nuomonę, bendrai išsiaiškinamas perskaitytas tekstas.

II. Pasiūloma aplankyti Kauno mieste įsikūrusį LGGD Smulkių laukinių gyvūnėlių reabilitacijos centrą. Išvykos metu gyvūnų reabilitacijos centre išsiaiškinti:

- Kaip ir kodėl laukiniai gyvūnai patenka į reabilitacijos centrus?
- Kokie gyvūnai dažniausiai patenka į reabilitacijos centrą?
- Dažniausiai pasitaikantys gyvūnėlių sužalojimai.
- Kokia pagalba suteikiama gyvūnams?
- Koks tolimesnis gyvūnų likimas?
- Kokios organizacijos remia gyvūnų reabilitacijos centrą?
- Reabilitacijos centro nauda.

III. Grįžus iš reabilitacijos centro.

1. Sudaryti diagramą, lentelę apie gyvūnus, patekusius į reabilitacijos centrą:

- Kokie gyvūnai dažniausia patenka į reabilitacijos centrą? (pvz., nurodant skaičių per metus);
- Dažniausiai pasitaikantys gyvūnėlių sužalojimai.

2. Parašyti rašinėį ar nupiešti piešinių apie reabilitacijos centrą.

3. Paruošti vaikų kūrybinių darbų parodėlę mokykloje.

Dažnas vaikas mokykloje pirmą kartą susipažįsta su mokymu apie gyvūnų gerovę, stengiasi išmokti rūpintis mažaisiais žmogaus draugais – gyvūnais ir nelikti abejingas, kas vyksta šalia mūsų. Žmogaus gyvenimas susideda iš daugelio „pirmas“. Pirmasis žodis, pirmasis žingsnis, pirmoji pažinta raidė... Tas „pirmasis“ žmogų turtina, taurina, aukština, tobulina jo asmenį, vidinį ir dvasinį pasaulį. Tarp tų „pirmųjų“ svarbią vietą užima ir pirmasis į rankas paimtas gyvūnas, nesvarbu koks, bet paimtas į rankas su meile ir priklaustas prie mažos širdelės. Šis įvykis išlieka atmintyje visam gyvenimui – apie jį byloja rašiniuose išsakytos gražios vaikų mintys, skelbiančios meilę gyvūnams. „Pažvelgusi į šunelio maldaujančias ir meilės kupinas akis supratau, kad privalau jį pasiimti. Dabar jau buvau tikra, kad niekada negalėsiu su juo išsiskirti, būsiu jo draugė, mama...“ Keičiasi vaikų požiūris į pačius gyvūnus.

Išvyka į Lietuvos zoologijos sodą. Lankant zoologijos sodą, laukinės gyvūnijos buveinę, švietimas apie gyvūnus prasideda tik peržengus šios įstaigos slenkstį. Surinkta kolekcija – apie 250 gyvūnų rūšių – tai tikras lobis stebėti, bendrauti, pažinti gamtos stebuklus. Mūsų veikla – atvirame ore. Nereikia naudotis paveikslu, tereikia pasirinkti, kurį nors gyvūną, kad kelionė po zoologijos sodą būtų ne tik poilsis gražiame parke, bet ir puiki pažintis su paslaptingu gamtos pasauliu.

Edukacinės programos vykdymas zoologijos sode, kaip neformalaus papildomo ugdymo tęstinumas, įtraukiant mokymą apie gyvūnų gerovę yra labai svarbus ekologiniam ugdymui, vykdam mokymą programas. Pasaulinės gyvūnų globos organizacijos akcentuoja žmogaus ir gamtos sąveiką ugdant, nurodant, kokia svarbi ši vienybė, ją pasiekti galima tik pažįstant gamtą.

Zoologijos sodas – tai unikali gamtos ir kultūros vertybių pažinimo mokykla. Vedant žaliąją pamokėlę ar pažintinę ekskursiją, organizuojant renginį, skirtą Žemės dienai, Pasaulinei gyvūnų globos dienai, ar aplinkos tvarkymo akciją, zoologijos sode nesinaudojame įprastais metodais. Stengiamės apgalvoti pateikiamą informaciją, adaptuoti ją įvairioms žmonių kategorijoms. Turėdami informavimo tikslą – gyvūnų gerovę, pagrindinę mintį – gyvūnų poreikių patenkinimą, informacijos pateikimo būdą renkames patys. Stengiamės tai atlikti kuo kūrybingiau, kitaip nei mokykloje ir netgi geriau.

Knyga „Žmogus ir gyvūnai“ (2003) – gyvūnų gerovės ugdymo vadovas, puiki mokymo priemonė zoologijos sodo edukologui, padedanti įdomiai ir turiningai vesti pamokėlę. Kiekvienas gyvūnas zoologijos sode – tai istorija, ją sukūrus, pritaikius gyvūnų ugdymo vadovo metodiką, galime integruoti mokomuosius dalykus, išsamiai pateikti vertingą informaciją.

Zoologijos soduose veikiančios zoomokyklos, Tarptautinės zooedukologų asociacijos (IZE, 1996) narių teigimu, tai puiki veiklos forma įgyvendinant edukacines aplinkosauginio ugdymo programas. Lietuvos zoologijos sode apsilanko vaikai iš visos respublikos, bet pagrindiniai lankytojai yra Kauno miesto vaikų darželių, mokyklų, neįgalių vaikų institucijų ugdytiniai. Praeitais metais zoomokyklą aplankė 2682 įvairaus amžiaus vaikai (neįtraukiant renginių ir akcijų dalyvių), vestos 177 pamokėlės ir pažintinės ekskursijos. Remiantis pedagogų apklausa, galime teigti, kad zoologijos sode vykstančios gamtos pažinimo pamokos – tai prievartos ir žiaurumo gyvūnų atžvilgiu prevencija.

Taikant gyvūnų gerovės vadovo ugdymo metodiką (Žmogus ir gyvūnai, 2003) pateikiame vieno užsiėmimo zoologijos sode pavyzdį.

Prieš atvykstant grupei pasirenkama *tema*, pavyzdžiui: „*Kačių šeimos atstovai. Liūtas*“. Atvykus vaikams išdalinama dalijamoji medžiaga (mokinio lapas). Lape nupiešti liūtai, jų tarpusavio elgsena: medžiojant, pagavus grobį, ėdant, žaidžiant su mažyliais, ženklinant teritoriją, ieškant poros.

- Keliaujame į plėšriųjų žinduolių skyrių ir susipažįstame su visais kačių šeimos atstovais zoologijos sode. Diskusijai pasirenkame liūtą. Edukologas pasakoja istoriją apie liūtus. Iš pasakojimo sužinome, kur gyvena ši rūšis, ar tai nykstantis gyvūnas,

kuo maitinasi gamtoje ir zoologijos sode, kiek jauniklių veda, ko juos moko žaisdami, palyginame kokius žaidimus žaidžiame mes? Ar žaidžia suaugę žmonės?

- Stebime gyvūnus, jų elgseną. Geriausia stebėti liūtus, kai šie ėda. Zoologijos sode liūtai šeriami 10.30 valandą.
- Sužinome, kokį maistą gauna ir kiek. Matome, kuriais dantimis jie ėda, ką liūtas ėsdamas daro su priekinėmis letenomis.
- Atkreipiame dėmesį į kvapą plėšrūno narve, šlapime ir išmatose yra kvapiųjų medžiagų, kuriomis liūtai žymi savo teritoriją. Apibūdiname gyvūno išorę.
- Pasikviečiame gyvūnų prižiūrėtoją, kuris papasakoja žmogaus ir gyvūno bendravimo subtilybes.
- Kelionę tęsiame į zoomokyklą, kur diskutuojame ir pagal gyvūnų poreikius darome išvadas, ar mūsų liūtai gerai jaučiasi, o jeigu ne, tai ką turėtumėm daryti, kad jie jaustųsi gerai. Atsakome į pateiktus klausimus. Aptariame mokinio lape pateiktą medžiagą. Klasėje plėšrūno kaukolė. Čia atsakymas, kuriais dantimis liūtai ėda.
- Praktines užduotis, individualius darbus vaikai gali atlikti ir mokykloje, pavyzdžiui: sukurti svajonių voljerą liūto Simbos šeimai. Kūrybinių darbų parodėlė gali būti eksponuojama mokymo įstaigoje ir zoologijos sode.

Specialių priemonių, taikant gyvūnų gerovės ugdymo vadovą, zoologijos sode nereikia. Čia esantys ištekliai – natūralios vaizdinės mokymo priemonės, pasak profesoriaus V. Lamanausko (2003), tai turi nemažą reikšmę ekologinio ugdymo procese.

Išvados

- Įgyvendinat programą apie gyvūnų gerovę, būtina įtraukti visą bendruomenę: mokytojus, mokinius, tėvus, valstybines ir visuomenines organizacijas.
- Bendradarbiavimas tarp mokyklų, kitų ugdymo įstaigų ir visuomeninių organizacijų – sėkmingos veiklos pagrindas ekologiniam vaikų ugdymui.
- Taikoma mokymo metodika padeda ugdyti mokinių ekologinę kultūrą, brandinti aktyvų domėjimąsi gamtos pasauliu, gilinti tiesiogiai stebimos aplinkos pažinimą, skiepyti pagarbą gyvybei ir atsakomybę už ją.
- Zoologijos sode vykstančios gamtos pažinimo pamokos – tai prievartos ir žiaurumo gyvūnų atžvilgiu prevencija.

Literatūra

- The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą < www.rspca.org.uk.
- Hirsch S., Oberauer E. (1996). A zoo with indigenous animals zoo-education as link to the surrounding nature. Educacion/interpretacion a Vehicle for Changes IZE Congress, Copenhagen ZOO, 1996.
- Lamanauskas V., Railienė L. (2003). Gamtamokslinio ugdymo ištekliai pagrindinėje mokykloje // *Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: IX respublikinės mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys*. Klaipėda.
- Poznik C., Furrer S. (2004). Education inside and outside Walter ZOO. Journal of the International Association of ZOO educators. Nr.40, Walter ZOO, Switzerland.
- Lazarevičienė V., Rašytinienė R. ir kt. (2003). *Žmogus ir gyvūnai: Gyvūnų gerovės ugdymo vadovas*. Kaunas.
- World Society for the Protection of Animals. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą < www.wspa.org.uk
- Stankevičienė G., Rašytinienė A. (2002). *Aplinkosauginis ugdymas pradinėje mokykloje*. Kaunas.
- Trainys K. V. (1993). *Padėka už tarnavimą žmogui*. Kaunas.

Summary

THE DEVELOPMENT OF INFORMAL ENVIRONMENTAL PROTECTION EDUCATION APPLYING PRACTISES OF THE ROYAL SOCIETY FOR THE PREVENTION OF CRUELTY TO ANIMALS (RSPCA)**Violeta Lazarevičienė, Aušra Rašytienė**

It is essential to talk about animal welfare in schools as wide and properly as possible, because this educates young man's unseen, respect to all forms of lives, fellow-feeling to animals, and undoubtedly preclude cruelty.

The aim of the article is to introduce the guide for animal welfare education "People and animals", that was prepared by Lithuanian animal care organization. Animal welfare educational guide "People and animals" is dedicated for comprehensive schools teachers, who are not partial to animal welfare and care. It consists of general part and program, methodical material for teachers, examples of integrated lessons and practical tasks. Tasks are easily applicable simplifying or extending them.

Animal welfare education enhances the sensation of the surrounding world, respect to it, develops understanding about life's value – highlights moral values.

Animal welfare is a part of ecological education.

Aim is to form responsible ecological attitude. In this article we try to clear out, how ecological education is related to the animal welfare education; discuss ecological topics, which directly affect animal welfare; link them to common educational programs and school needs.

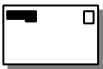
Ecological education and animal welfare education has a lot of contact points. Program material can be integrated into other subjects: languages, arts, music, nature sciences, mathematics, physical training, ecology.

You can find examples in the article, represented in chart. In the article we will overlook in detail the practical application of the animal welfare educational guide in general education and informal training. In conclusions we can say: 1) embodying animal welfare programs we have to involve all the community: teachers, pupils, parents, national and public organizations, 2) collaboration between schools, other educational institutions and public organizations is the main reason to success, 3) nature study lessons in the ZOO – stops cruelty and violence against animals, 4) this teaching method develops pupil's ecological culture, matures active interest in nature, deepen knowledge, implants respect for life and responsibility for it.

Key words: animals welfare, ecological education, non-formal education.

Violeta Lazarevičienė

Lietuvos Zoologijos sodas
Radvilėnų pl. 21, LT-50299 Kaunas
El. paštas lazareviciene.zoo@is.lt

Aušra Rašytienė

Kauno „Vėtrungės“ pradinė mokykla
Šiaurės pr. 23, LT-3043 Kaunas
El. paštas mokytojaausra@delfi.lt